

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ БУРЯКОЦУКРОВОЇ ГАЛУЗІ

Данько Н.М., аспірант
Уманський державний аграрний університет

В статті розглядається стан сукцесивної промисловості України на нинішньому етапі. Проаналізовані причини проблем. Розглянуті шляхи покращення роботи сукцесивної промисловості України.

The article deals with the current situations in Ukrainian sugar industry. The author analyzes causes of the problems that had arisen in last century. The ways of improvement of the work in the sugar industry are considered.

Бурякоцукрова галузь – провідна у харчовій промисловості України. Цукрові заводи побудовані в основному в сільській місцевості, тож вони – селищеутворюючі підприємства. До того ж лише один цукровий завод забезпечує робочими місцями в сільському господарстві в середньому 5 тисяч чоловік. А в окремих регіонах, де чимало фермерських господарств, ця кількість сягає 30 тисяч чоловік. Цукрові заводи є соціальноутворюючими підприємствами, навколо яких сформувалася обслуговуюча інфраструктура (житлові будинки, дитсадки, лікарні, будинки побуту тощо). Питома вага галузі у структурі промислового виробництва Державного департаменту продовольства України складає близько 20 відсотків.

На початку 1991 року бурякоцукровий комплекс України мав у своєму складі: 192 цукрових заводи, 5 рафінадних заводів, 135 насінницьких господарств, 4 насінневі заводи, понад 8 тис. колективних господарств, які вирощували цукрові буряки, 10 кар'єрів з видобування вапнякового каменю, 12 машинобудівних і ремонтних заводів, науково-дослідний і проектноконструкторський інститут, підприємства та організації виробництва і соціальної інфраструктури. [1]

В бурякоцукровому комплексі було зайнято 1,5 млн чоловік. Україна займала провідне місце у світі за площами посіву цукрових буряків (1,6 млн гектарів) та у виробництві цукру з цукрових буряків – понад 5 млн т. Частка України у світовому виробництві бурякоцукрового цукру становила 13-20 відсотків. Щороку експортувалося 3 млн тонн, країна перебувала в десятці провідних світових експортерів.

Вивчення наукових літературних джерел з даної проблеми показало, що найбільш вагомий внесок в теорію розвитку бурякоцукрової галузі належить відомим вченим-економістам О.Г. Зельднеру, Б.З. Мільнеру, І.І. Лукінову, М.А. Павловському, О.М. Ткаченку, А.А. Чухно, В.Г. Андрійчуку, П.П. Борщевському, Ю.С. Коваленку, П.А. Лайку, П.Т. Саблуку, О.М. Шпичаку та іншим.

Суттєві пропозиції теоретичного та методологічного характеру з організації і розвитку ринкових форм взаємовідносин у бурякоцукровому підкомплексі внесли такі дослідники, як В.К. Черняк, Л.І. Абалкін, О.С. Багатеренко, В.С. Бондар, Є.В. Імас, О.С. Заєць, В.А. Кадієвський, М.Ю. Коденська, А.П. Каневський, В.П. Март'янов, В.І. Пиркін, В.Г. Поплавський, В.Д. Слюсар, В.М. Яценко, І.Г. Яремчик.

Проте в умовах трансформації підприємств цукрової промисловості багато важливих аспектів цієї важливої проблеми вимагають подальших поглиблених досліджень з метою пошуку шляхів підвищення ефективності роботи бурякоцукрового підкомплексу. Опрацювання проблемних питань, а також їх методична та практична значущість визначають актуальність теми дослідження.

Основна мета дослідження – виявлення основних причин кризової ситуації та визначення концептуальних основ подальшого розвитку цукробурякового підкомплексу.

Завдання дослідження полягає в обґрунтуванні необхідності регулюючої ролі держави в ринкових умовах.

Нині цукробуряковий підкомплекс АПК України перебуває в стані затяжної економічної кризи (табл. 1).

Як видно з даних таблиці, площі посіву зайняті під цукровими буряками на кінець 2006 року скоротилися на 47,67% або на 840 тис. га., рівень урожайності скоротився на 68,12% це при тому, що Україна має високу потенційну родючість ґрунтів. Якщо ступінь урожайності Франції прийняти за 100% то відповідно ступінь урожайності України становитиме 21,1%, що є досить низьким показником. Загальне виробництво цукру на кінець 2006 року скоротилося на 5168 тис. т (24%).

Головні показники, що характеризують діяльність цукробурякового під-комплексу АПК – вихід цукру з цукрових буряків та виробництво бурякоцукрового цукру – знизилися відповідно на 78,3% та 55,65%.

Основні показники цукробурякового виробництва в Україні

Показники	1990 р.	У середньому за 1996-2004 рр.	2005 р.	2006 р.
Площа посіву (тис. га)	1605	961	746	765
Урожайність (т/га)	27,6	17,4	17,7	18,8
Валовий збір (тис. га)	44264	16692	13199	14376
Цукристість (%)	16,68	16,08	15,66	14,51
Виробництво цукру – всього (тис. т)	6791	2190	1780	1623
У тому числі з:				
Ø цукрових буряків	5388	1960	1552	1430
Ø тростинного сирцю	1430	230	228	289
Вихід цукру з цукрових буряків (%)	12,7	11,74	11,76	9,95
Виробництво бурякоцукрового цукру з 1 га (т)	3,36	2,04	2,08	1,87

Відомо, що виробництво продукції зростає завдяки інтенсивним факторам на основі впровадження сучаснішої техніки, технології та організації виробництва. Визнано, що економічна і енергетична ефективність прийомів у землеробстві значною мірою визначається рівнем і стабільністю урожайності сільськогосподарських культур. При низьких урожаєх знижуються і окупність затрат, і захист ґрунтів від ерозії тощо. Протистояти цьому має культурне землеробство: впровадження науково обґрунтованих сівозмін, раціональних способів обробітку ґрунту та внесення оптимальних норм добрив. Що сприятиме зростанню врожайності та її стабілізації [2].

Підвищення прибутковості товаровиробників різних форм власності на виробництві цукрових буряків не може перебувати у площині скорочення загальних витрат на 1 га, а тільки в їх зростанні. Підтвердженням цього є вітчизняний досвід останніх років (табл. 2).

Таблиця 2

Економічна ефективність виробництва цукрових буряків в Україні

Роки	Собівартість реалізованої продукції (грн/т)	Ціна реалізації (грн/т)	Рівень рентабельності (%)	Окупність 1 грн витрат (грн)
1996	57,82	59,83	3,5	1,0348
2000	74,65	66,65	-10,3	0,8969
2003	80,83	71,18	-11,9	0,8807
2004	96,21	81,74	-15,0	0,8496
2005	112,21	119,21	0,9	1,0624
2006	134,20	137,15	1,5	1,0145

Аналіз рентабельності виробництва цукрових буряків, дає можливість зробити висновок, що вона знизилася у 2006р порівняно з 1996 р на 15,6 пункти і досяг за цей період у середньому від'ємного значення – -4,3%. Загальна окупність вкладеної сільськогосподарськими товаровиробниками у виробництво цукрових буряків гривні становила в середньому лише 0,95648 грн.

Така ситуація зумовлює збільшення кількості сільськогосподарських товаровиробників які отримують збиток. Як наслідок, їхня матеріальна зацікавленість в виробництві цукрових буряків знижується.

Це зумовлює сільськогосподарські підприємства шукати заміни вирощування цукрових буряків іншими, більш ефектнішими культурами (табл.3).

Таблиця 3

Посівні площі сільськогосподарських культур України

Сільськогосподарські культури	Посівні площі			2006 р. до 1990 р. (%)
	1990 р.	у середньому за 1996-2004 рр.	2006 р.	
Ярові зернові (тис. га)	5969	6959	7426	124,41
Соняшник	1636	2507	2953	180,50
Цукрові буряки	1607	1072	765	40,80

У структурі посівів площі соняшнику зросли майже на 80%, що є негативною тенденцією. Оскільки стрімке збільшення посівних площ зайнятих під соняшником може призвести до виснаження ґрунту через порушення тривалості його вирощування (через 8 років) у сівозміні.

Вирощування сільськогосподарських культур з порушенням законів їхнього чергування або у беззмінних посівах стало типовим явищем у більшості колективних сільськогосподарських підприємств і селянських господарствах [3].

Оскільки цукрові буряки досить вибагливі до ґрунтово-кліматичних умов, то з метою прогнозування посівних площ під ними необхідно здійснювати агрокліматичне районування, яке б базувалося на виявленні залежності продуктивності посівів цукрових буряків від умов їх вирощування.

Середній цукровий завод в Україні може переробляти 2670т цукрових буряків на день, що майже втричі менше, ніж в середньому по країнах ЄС, де переробляються 7500 т на день. Лише 19 цукрових заводів України мають потужність понад 5000 т на день. [5] Багато Українських заводів надзвичайно старі. Із 192 цукроварень 58 було збудовано ще до 1860 року, а ще 66 – до початку сторіччя. У середньому вітчизняні заводи споживають на виробництво тонни цукру вдвічі більше енергії, ніж у країнах ЄС, а екстрагують лише 80% цукру, що міститься в цукрових буряках (у Німеччині екстрагують – 90%). Відомо, що в буряку який вирощується в Україні, знижений вміст цукру і лише 12% маси цукрового буряка екстрагується у вигляді цукру, що на 10-12% нижче рівня ЄС.

Аналізуючи економічний стан у бурякоцукровій галузі України можна прийти до висновку, що основними причинами занепаду цієї важливої сфери сільського виробництва є:

- Ø подрібнення земельних масивів, особливо у західних областях України, що призводить до розпорошення бурякових плантацій, порушення класичних сівозмін, до масової появи шкідників і хвороб, у тому числі небезпечних карантинних, забур'яненості земель або їх повної запущеності;
- Ø небажання приватних власників цукрових заводів здійснювати капіталовкладення та інвестиції у бурякоцукрове виробництво;
- Ø постійне “вимивання” обігових коштів із сільськогосподарського виробництва через систему недосконалих цін на промислові та сільськогосподарські товари, а також систему посередницьких організацій і структур, в яких акумулюється основна сума прибутку. У ланцюгу “виробництво цукросировини та її переробка” найбільші прибутки одержують посередницькі фірми, які постачають насіння, мінеральні добрива і засоби захисту рослин, мазут, паливо, сільськогосподарську техніку і таке інше.;
- Ø надмірне безсистемне завезення в Україну цукру-сирцю з тростини і переробка його на вітчизняних цукрових заводах;
- Ø недосконалість нормативно-правової бази галузі. Закон України “про державне регулювання виробництва і реалізації цукру”, введений в дію у 1999 році, майже вичерпав своє значення і вже не регулює ні виробництво, ні реалізацію цукру;
- Ø за короткий час зруйновано існуючі зв'язки і залежність як у середині країни, так і за її межами, які значно впливали на виробництво цукрових буряків і цукру;
- Ø перехід на стихійний ринок, а не на ринок взаємодії ринкового та державного регулювання економічних процесів у цукробуряковому виробництві. Зокрема, низьким був рівень державного контролю, нечіткість державної стратегії та прорахунки щодо перспективного розвитку українського цукробурякового виробництва, що не дозволило створити таких державних інститутів, які б реалізували політику поєднання механізмів державного і ринкового регулювання цукробурякового виробництва. Інститути, які розподіляють потоки капіталів і здійснюють корпоративне управління тощо, мають створюватися державою, не віддаватися стихії ринку;
- Ø практична відсутність інформаційної та моніторингової систем в галузі, розпад статистичної звітності, внаслідок чого державні органи і галузеві структури не мають повної та чіткої інформації щодо процесів, які відбуваються у галузі (щорічні дані розмірів площ посіву цукрових буряків і площ збирання відрізняються на 130-170 тис. га.).

Існуючі недоліки ринку цукробурякового підкомплексу мали б бути усуненні державним регулюванням. Доцільно було б:

- ü розробити доповнення та зміни до Закону України “Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру” в частині запровадження єдиних правил оптової торгівлі цукром;
- ü удосконалити законодавство в частині імпортно-експортних операцій з цукром та цукромісткими матеріалами, зокрема ввести гнучкі митні тарифи;
- ü ініціювати внесення змін до Закону України “Про податок на додану вартість” в частині встановлення різних закупівельних цін для виробників цукросировини, що сплачують податок на додану вартість, і тих, хто не сплачує, якими є одноосібні господарства населення;

- Ї розробити та впровадити нові державні стандарти на всю продукцію бурякоцукрового підкомплексу: насіння, цукросировину, мелясу, жом та ін.;
- Ї вдосконалити нормативне та інше забезпечення бурякоцукрової галузі з метою впровадження державних та галузевих стандартів, гармонізованих з європейськими та міжнародними;
- Ї розробити методики оперативного відстеження експортно-імпортних операцій з цукром та цукромісткими матеріалами з використанням протиправних схем;
- Ї провести державні комплексні жорсткі фінансово-економічні заходи, які дадуть змогу забезпечити ефективний розвиток власної промисловості та надійний захист товаровиробників. Основні елементи таких заходів – квотування виробництва цукрових буряків і цукру.

Отже, в Україні необхідно докорінно удосконалити управління цукробуряковим підкомплексом АПК, створити належну систему економічного моніторингу, прогнозування та інформаційно-консультативного забезпечення суб'єктів українського ринку цукром.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фурса А.В. Взаємовідносини між учасниками цукробурякового під комплексу. "Економіка АПК" № 6, 2003.
2. Петриненко О.Б., Мінко В.П., Штангеев В.О. Проблеми ринку українського цукру // Цукор України. – 2004. – №1.
3. Стасіневич С.А. Виробництво вітчизняної цукросировини потребує державної підтримки // Економіка АПК. – 2003. – №12.
4. Коваленко Ю. Особливості аграрних реформ в Україні // економіка України. – 2005. – №9.
5. Bogatyrenko A.S.(1996):The Future Policy on the Ukrainian Sugar Industry. Consultative Meeting on Policy of the Ukrainian Sugar Beet Production and Processing Industry, Kyiv June 18-20.

УДК 61:368.9.06

МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Заячківська О.В., ст. викладач кафедри фінансів і економіки природокористування
Національний університет водного господарства і природокористування

В статье обосновано, что внедрение страховой медицины в Украине есть одним из способов выхода системы охраны здоровья из кризиса. Приведенные факты, которые есть основанием для перехода к бюджетно-страховой системе финансирования. На основе сделанного анализа реального состояния экономики Украины, действующей системы охраны здоровья сформировано конкретные предложения по переходу к смешанной бюджетно-страховой-частной системы финансирования.

In the article there is substantiated that one of the ways of health protection system reformation and getting over the crisis is medical insurance introduction. The indicated facts that are the basis for transfer to the budgetary-insurance financial system. On the basis of carried out analysis of real condition of economics of Ukraine and active health protection system there are formed concrete proposals concerning transfer to combined budgetary-insurance-private financial system.

В умовах формування ринкових відносин в економіці України сфера охорони здоров'я стає одним із об'єктів дослідження економічної науки. До цього часу дані дослідження торкалися лише окремих проблем галузі. Економічні аспекти охорони здоров'я вивчалися як складові невиробничої або ж суспільно-організаційної сфери. З розвитком суспільства економічні питання охорони і зміцнення здоров'я нації ставали все більш актуальними. Дані дослідження потребували розширення рамок економічних і соціальних наук. Це дає підстави стверджувати, що здоров'я людини – категорія не лише соціальна, а й економічна. І результатом цього, як на нашу думку, стали нові проблеми щодо ціни медичних послуг громадян в сучасних умовах; оцінки ресурсного потенціалу та вивчення їх нових можливих джерел; дослідження потенціалу здоров'я – одного з важливих факторів економічного росту і складової частини національного багатства; визначення ефективного функціонування галузі в ринкових умовах.

Реформуванням галузі охорони здоров'я займалися ряд вчених [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8 та ін.]. І всі вони, як стверджує О. Ціборовський, на основі проведеного аналізу щодо розуміння, сприйняття і створення системи обов'язкового медичного страхування як основного способу фінансування системи